

UČITELJSKI
T O V A R Š.

~~~~~  
List za šolo in dom.

---

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,  
za pol leta pa 1 gold. 30 kr.

---

Tečaj IV.

V Ljubljani 15. marca 1864.

List 6.

---

☞ Sv. Cirilu in Metodu. ☞



~~~~~  
Očetje naši krive so bogove
Častili nekdam po logéh slovanskih,
Rojeni in živeči v tmah paganskih
So na altarjih žgali jim darove;

Ali ob času naj groznejše tmine
Pripelje Bog Cirila in Metoda
Sinovom zapuščenega naróda
Prižigat luč nebeške domovine.

Vidva v jezici milem sta učila
Gospodovo besedo — vero vneto,
Z njo širila omiko in prosveto;

Slovanstvu temelj vidva sta vložila,
In krepko že na njem poslopje rase
Slovanom obetaje zlaté čase.

Mirko Zorin.

= Fr. Levstik

~~~~~
„Zakon nature je tak, da iz malega rase veliko“.

Koseski.

Pač resnične besede slavnega našega pesnika! Njih resnico nam kaže natora, njih veljavo življenje in osoda človeka posamesnega, kakor celih narodov. Zelo se moti, kdor misli, da kaj velicega izhaja le iz velicega, da mu je za težavno delo treba velike, silne moči! Glej pečino, ki se dviguje kraj jezera, sto in sto let že mirno stoji in terdno, zastonj pluskajo in butajo razkačeni valovi ob njeno obnožje — ona nepremakljivo

stoji! In sam v logu uni dob, kako čverst in mogočen je, leta in leta že kljubuje vsaki sili. Šine pa iz temnih oblakov kačica ognjena, strese se zemlja, pred njeno silo razkruši se mogočna pečina, in dob razletí se v tisuče drobnih desk. Tudi majčkena iskrica ali ne vpepelí velicih vasí, bogatih tergov in mogočnih mest?

Po zraku priletí vesela ptičica ter v kljunčeku nese malo zernce. Spusti se na bližnje drevo, se zadene s perutnicama gostih vej, in oj! — odpade ji zernce malo. V gosti travi zdaj mrtvo leží in se ne gane. Na vlažni zemlji pa se jame napejati, — debeleje, širokeje postaja, ono počí — prikaže se mali kalek. Majčkena koreninica verta v zemljo in peresci dve dvigujete kviško glavici, čista rosica ji napaja, solnčice milo ogreva. Krepkeje in krepkeje postaja rastlinica naša; iz malega kalčeka postane drevesce, drevo katero se više in više dviguje in širi. Kdor prišel bi čez letos, našel bi mogočno drevo, visoko, široko, ki kljubuje viharju in zimi, in prinaša mnovega sadu, — glej, to je zrastle iz malega zernca, ki ga je nježna ptičica v kljunčeku prinesla, ker „zakon nature je tak, da iz malega rase veliko“.

Malo dete rodi se na svetu. Kako je slabotno! Ne more si pomagati na nobeno stran, konec bi moralo storiti brez pomoči. Objamejo pa ga skerbne matrne roke, iskrena materna ljubezen čuje od zdaj nad detetom, da ga ne zadene kaka nesreča. Budi mu um skerbno materno serce, bistri mu pamet, blaži dušo verlega učitelja blagi zgled in podučna beseda ter mu vcepi v serce čutljejev svetih. Iz deteta postane deček, postane mladenec. Znanje njegovo se vedno bolj širi. Mož postane iz mladenča, mož z bistrim umom in prešlnljivim duhom. Oj, koliko človek premore z umom svojim in razumom! Koliko do zdaj skritega je najdel, razodel! Koliko dognal, kar smo do zdaj za nemogoče imeli! Bistri um človeški pridreti hoče do jedra vsaki reči, on opazuje prikazni natorne, isče vzrokov in zakonov, po katerih se godé. Nebeške moči on krotí, da mu morajo služiti! Po dolinah in stermih gričih, čez vode, prepade in pod zemljo derdra železni voz, in kot blisk urno švigajo naznanila po širocem svetu. To vse je dognal um človeški, je dognal človek, ki je zrastle iz malega, slabotnega deteta, kajti tudi tukaj veljá, kar poje dragi naš Koséski: „Zakon nature je tak, da iz malega rase veliko“.

Ako se ozremo na našo osodo, vidili bomo tudi tû resnico

onih besed. Ta tukaj je srečen, uni nesrečen, kamor se gane. Naj se poprašata oba, zakaj tako? Koga vzrokuje moja srečo, moja nesrečo? Najdla bodeta mnogokrat, da iz malega izhaja sreča ali vedna nesreča. Mala, nevažna dogodba je znabiti vzrok, da smo temu iskreni prijatelji, unemu nasprotniki. Naj imenitnejše najdbe, s katerimi si ali vede množimo, ali pa so nam v telesni prid — kolikokrat izhajajo iz kake malenkosti, iz kake mervice. Poglejmo v povestnico! Koliko za vse človeštvo preimenitnih dogodeb, koliko ljutih bojev, koliko dolgih, kervavih vojsk izhaja iz male male reči!

Dvanajst revnih ribčev je poslal naš Gospod med svet, naj bi oznanovali božjo besedo. Zasmehovali so jih nejeverniki, pa pozneje se je uklanjal veri naši nejeverni Korint, služile so ji učene Atene, sprejel jo je mogočni Rim. Pol sveta zdaj obsega sveta vera, skoncema oznanovana po dvanajstih siromakih, ker „zakon nature je tak, da iz malega rase veliko“.

Prek Tibere naseli se na griču palatinskem pesčica pastirjev, in napravi si malo stanovališče. Družba narasča, voli si kralja, daje zakone; posmehujejo, zaničujejo jih sosedje; po dobrih postavah, po koristnih drugih napravah krepi se država, postane država in — kmali jamejo z mečem v roki širiti svoje meje, kmali se jim uklanjajo bližnji sosedje, ki so jih skoncema zaničevali. Pa ne samo bližnji sosedje, kmali se pred njimi tresejo tudi ptuje, velike ljudstva, in mogočne nekdaj države zdihujejo pod njihovim žeslom. Ni je bilo skoraj dežele, kamor bi ne bile prilomastile zmagovavne njih čete, pol sveta bilo je podložno mogočnemu Rimu. Iz malega je tudi tu zrastlo veliko.

Na malih otokih jadranskega morja zavetja išče pred silnim Atilom kerdelce Ilirov. Da bi varni bili pred sovražnikom, napravijo si sredi morja malih bajtic. Iz malih bajtic postane mesto, veliko mogočno, naj imenitnejši kupčijsko mesto v Evropi. Njih posestvo se širi, s tim njih moč, kmali je mogočnim vladam velik strah na morji — lev Benečanski.

Enakih zgledov hrani nam povestnica sto in sto.

Tudi naš narod je majhen, število duš ne veliko. Zaničljivo nas gleda ptujec in ošabno se našemu početju posmehuje bližnji mejač. Pa kaj, prijatelj, se bomo mar zbal, bomo obupali? Gotovo ne, saj vemo, da „iz malega rase veliko“. Nekdaj še vedili niso, da so Slovani na svetu — zdaj je drugače: tudi

naša moč je narastla. Nismo sicer širili svojih mej z mečem sovražnim, naše vojske niso požigaje in ropaje teptale ptujih dežel, pa napredovali smo vendar in že veliki postali — v zmožnosti duševni. Serčno le naprej tako bratje! tudi mi ukazovali bomo kdej drugim z bistrim svojim umom, kajti na veke so resnične besede Koseskove: „Zakon nature je tak, da iz malega rase veliko.“ *)

A. Z.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

15. sušca l. 1777., tedaj skoraj dve leti potem, ko je vlada za Galicijo na Dunaj poslala načert za patent, sporočila je dvorna kancelija vladarici, in 22. razglašen je bil odlok cesarski v Levovu. Cesarica je zahtevala, da naj se narod Rutenov, kterega je skoraj 2 tretjini zmed prebivavcev v deželi, nikakor ne sme izključiti iz šol, in da naj se šolski red v Galiciji vpelje za spoznavavce vseh 3 ver... Za katoličane naj veljá katekizem, ki je po družih avstrijskih deželah; kar pa zadeva Gerke in Armence, naj vlada pošlje katekizme sedaj navadne na Dunaj, potem bodo pa menihi sv. Bazilija, kterih je več tukaj, zavoljo enakoličnosti novi katekizem napravili... Tako bodo pa spoznavavci vseh obredov in ljudstva raznih jezikov lahko patent spolnovali.... Vlada naj šolski patent za Galicijo po teh vodilih prenaredi, in če ima še kaj ugovarjati, naj to precej pové in naj ta novi patent predloži.

Ali s temi ugovori se je ta reč zopet odlašala, in normalni šolski patent za Galicijo le ni bil razglašen, kar je cesarica tako zelo želela. Normalna šola v Levovu je hodila sicer svojo pot; tudi druge šole glavnega mesta so se zboljšale, zunaj Levova zgodilo se ni za šole nič kaj posebnega. Vzrok tega je bil, kakor je že grof Vrba naprej povedal, da je bila vlada za Galicijo z opravitki tako preobložena in imela toliko posla na vse strani, da ni mogla na šole misliti.... in tako ni mogel cesar Jožef, ko je spomladi l. 1780. v drugič po Galiciji potoval, svoji materi, kakor skoraj povsod v drugih rečeh, tudi o šolstvu nič veselega naznaniti. Cesarica je zopet priporočevala, naj se spolnuje, kar je že bilo pred leti ukazano, in kakor

*) Ker imajo zlasti učitelji z malim in z malimi opraviti, bode gotovo vsem drag ta mični spis nadepolnega Slovencea.

popred, tako se tudi sedaj ni móglo zgoditi, ker je močí primanjkovalo, in predpogoji niso bili spolnjeni.

Enega vprašanja, ktero pa je za dežele, kakoršne je cesarica vladala, silno važno, še do zdaj nismo nič omenili, namreč vprašanja zastran jezikov.

Pređen je cesarica dobila Galicijo in Lodomersko, vladala je nad deželami, ki so se po vstavi in vladi, pa tudi po značaju in jeziku prebivavcev mnogo med sabo ločile, in te so bile nemške, t. j. vse dežele, ktere so spadale k nemški deržavi, dežele ogerske krone, nizozemske dežele in vojvodstvi Milan in Mantova na Laškem. Od teh poslednjih ne bomo govorili; imele ste svojo posebno vladu v deželi, jezika vradna sta bila francoski in laški, v tisti dobi oba višej izobražena od nemškega.

Dežele ogerske krone imele so od nekđaj v sebi ljudstva raznih jezikov. Iz posebnih okolnosti pa tudi tukaj ni bilo teže zavoljo jezikov. Od leta 1765. je imelo Ogersko Alberta, vojvoda Saksonsko - Teženskega, supruga nadvojvode Marije Kristine, svojega kralj. namestnika v deželi; Ogersko in Sedmograško imele ste vsaka posebno dvorno kancelijo na Dunaji in vladni jezik bil je latinski, ktereга so povsod dobro razumeli. *) Da bi se pa tudi znanje nemškega jezika širilo, skerbela je mōdra in pravična postava „Ratio educationis“. Zapovedano je bilo za vsaki 7. glavnih narodov **) napraviti posebne narodne šole v domačem jeziku. Ker sta pa v enem kraji po dva domača jezika, naj se pa šole tako vredujejo, da se bode podučevalo v obeh deželnih jezikih. Povdarjali so pa tudi, da je nemški jezik posebno koristen (insigniter utilis) vojaku, kupcu, rokodelcu, da se v mestih precej od začetka, po terjih vsaj čez nekoliko let, po vaseh pa, če bi pa kaj prida iz tega kazalo, le takšni za učenike postavljajo, ki nemški umejo in pa tudi učiti morejo. To ravnanje, ki se je na vse jezike oziralo, pa razširjanja nemškega jezika prav nič ni zadrževalo. Taube nam pripoveduje, da se je leta 1776. in 1777. v Slavonii in po vseh ogerskih deželah močno razširil. V Oseku in Petrovaradinu ni bilo skoraj družega jezika, kot nemškega. V Karlovcih in Zemunu in drugod so pridigovali po katoliških cerkvah nemško in ilirsko.

(Dalje prih.)

*) Koliko preprirov zastran jezikov so se s tem ognili.

Pis.

**) Ti so bili: Hungari (proprie dicti), Germani, Slavi, (Slovaken) Croati, Ruteni, Iliri (Serb.), Valani (Rumunci) .., ki govore jezik med sabo zelo različen (qui omnes linguas utuntur propriis multumque inter se dissidentibus.) Pis.

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Po primernih vprašanjih naj učenik pripelje otroke, da bodo razumeli terpivno podobo, n. pr.:

Der Lehrer unterrichtet mich. Wer unterrichtet? Wer thut hier etwas? Wen unterrichtet der Lehrer? Auf wen geht das Unterrichten? (Djavni stavek.) — Wer wird daher unterrichtet? Von wem geht das Unterrichten aus? Ich werde von dem Lehrer unterrichtet. (Terpivni stavek.) — Der Lehrer unterrichtet mich. In welcher Zeit geschieht das? Ich werde von dem Lehrer unterrichtet. Ist damit auch eine Handlung in der Gegenwart angezeigt? Welche Form des Zeitwortes habe ich angewendet, da ich aus unterrichten unterrichtet gebildet habe? Was kommt noch zum Mittelworte unterrichtet? In welcher Zeit ist die Handlung im Satze: Der Lehrer unterrichtet mich? Man muss daher auch das Hilfszeitwort werden in der Gegenwart nehmen, daher: ich werde unterrichtet.

Diese beiden Sätze: Der Lehrer unterrichtet mich, und ich werde von dem Lehrer unterrichtet, sind daher gleichbedeutend, denn in beiden wird etwas von dem Lehrer ausgesagt, nämlich, dass er unterrichtet; es ist auch in beiden Sätzen die nämliche Zeit angewendet. Der Unterschied ist nicht in der Bedeutung oder Zeit, sondern nur in der Form, i. t. d.

Boljše je, kakor smo že rekli, da se to razlaganje opravlja v nemškem jeziku. Otroki, kateri nemškega jezika ne razumé, ne rečem do dobrega, tudi ne bode razumel terpivne podobe, ako se mu to tudi po slovenski tolmači; otroci, kateri so nekoli v nemsčini izurjeni, bodo ta nauk lahko razumeli, ako se jim dosti umevno razlaga. Tukaj tudi ne pomaga toliko razlaganje, kakor obilne vaje. — „Dieser junge Mensch tadelt alles. Alles wird von diesem jungen Menschen getadelt.“ To je pa kaj posiljen stavek. Če se deržimo vodila: Vsi prehajavni stavki se môrejo v terpivno podobo prestaviti, bi bil pravilen. Ali to ni čisto resnično, poljubno se to ne more zgoditi, tudi v logiki ni zato pravila. Časovnika: lernen in denken sta prehajavna, pa vendar ni navada rabiti jih v terpivni podobi. „Der Schüler lernt seine Lektion“ — ne reče se: „Die Lektion wird von dem Schüler gelernt“; tudi se ne reče: „Von dem Menschen wird etwas gedacht. V navadi pa je: „Es wird gelernt, gedacht, gesungen, gejubelt“ i. t. d.

Povračavni časovniki nimajo terpivne podobe, ker se djanje ne dá ločiti od tega, iz kterega izhaja; iz tega pa zopet sledi, da terpivna podoba naznanuje djanje, ktero je iz djavnega podsebjā (thätigen Gegenstände) stopilo; oblika besed tudi to pové.

Dalje so stavki, katerih terpivna podoba je naznanjena s predlogom „durch“ in s četertim sklonom. Kedaj pa se terpivna podoba nareja z besedo durch, pové nam nemški del slov.-nemške gramatike, namreč:

1. kedar je podsebek sredstvo, po katerem se kaj zgodi;
2. kedar podsebek pové lastnost ali djanje;
3. če je že v terpivnem stavku 3. sklon z besedo *von*.

Nemška beseda durch ni vselej slovenski skozi, kar je le ta čas, kedar se od kraja, od prostora govori, n. pr.: Skoz Ljubljano se pelje. „Der Mensch wird durch den Glauben selig. Po veri (pa ne skozi) se človek zveliča. „Durch dich bin ich glücklich geworden“: Po tebi sem srečen postal. Pa kaj čemo, nemškujemo v navadnem govorjenji, nemškujemo v molitvah. Koliko časa se je v cerkvah molilo: Skozi svoj prihod i. t. d. „Durch deine Ankunft“. Ali temu se ni čuditi, kdo se je neki zmenil, ali govori čisto, ali spačeno slovensčino. Ali sedaj je pa to vse drugače, vsak ima priliko, naučiti se čiste slovensčine. In ravno o pravilni rabi djavne in terpivne podobe se prav dosti nahaja pogrškov, n. pr.: „Die Guten werden belohnt und die Bösen bestraft“. Pravični bodo (?) poplačani in hudobni kaznovani. „Es wird euch bekannt gegeben“. Se vam bo (?) na znanje dalo. Omenim le nekoliko teh neprilicnost; vsaki pa jih najde dovolj v ljudskem govoru, v pridigah in bukvah.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XIV.

T. In „ubogi berači ali reveži so večkrat suhi, pa tudi velikrat hudi na duši“ — si tolikanj pomenljivo rekel; ali pa tudi veš, kako se razlagajo besede ubog in berač in revež?

U. Da se v sestavah ubog, ubožen, ubožnost, ubožati vjema *u-* z gerškim *a-* (privativum), ravno nasprot besedam Bog, bogat, bogastvo, obogateti, to si mi že lani razjasnil; in v Novicah je bilo nekđaj brati o koristi koreninoslovja:

Krič! Minerve sin:
Zabite si v čepine!
Vbogi in bogatin
Sta ene korenine!

T. Pa bi se móglo pisati z *u-* in glasila bi se tretja versta: Ubog in bogatin. — Obe se strinjate v besedi Bog, in Koptar piše: „Radix vocis bogat', *a, o* dives certe a Bog', sicut lat. dives a Dis aut Deus?“ — vendar z vprašajem na koncu.

U. Ali je prav slovenski: bogati koga? Kaže se, da se bolji Slovenci pisaje ogibajo tega glagola. „Kdor ne boga, ga tepe nadloga“, — so mi mati tolikrat djali, in bogljive otroke imajo starši radi, nevbogljive pa karajo in kaznujejo!

T. Res imajo sicer Slovani v tem pomenu slušati, poslušati koga, pokoriti se komu (obedire, obsequi alicui), poslušen in poslušljiv, pokoren in pokorljiv (obediens, gehorsam); toda marsikdo sluša in posluša in se celo pokori, pa vendar ne stori, t. j. ne boga. Tudi je slišati — slušati in poslušati to, kar je nemški hören — horchen, latinski audire — auvcultare. Dobro še pomnim, da mi je celo težko djalo, ko nam je učencem ranjki Metelko pri tej besedi z ramami zmajevaje rekel, da je bogati, bogam pred ko ne iz nemške folgen (folgati — bogati — bogati)! — Od kod tolikrat *u-* ali bolje menda *v-*: vbogati, vbogljiv, nevbogljiv, vbogljivost, nevbogljivost? Kam je prešel *l* iz folgen — bogati? Zakaj se nikdar in mislim tudi nikjer ne sliši? Kako, da je tako domača ta beseda in tako razširjena, sploh znana med slovenskim narodom?

U. Morebiti za to, ker Slovenec rad boga?

T. Res je to, rad boga Slovenec, rad ravná z Bogom, po Bogu (nekdaj *u* Boga), pobožno, vdan v voljo božjo — svest si, da bo tudi Bog kdej ravnal z njim po svoji preveliki milosti. In ravno po Bogu ali z Bogom ravnati bi se djalo bogati ali vbogati.

U. Pa ne še božati, pobožati koga?

T. Božati koga se reče v stsl. za boga ali malika koga storiti, delati, imeti (deum facere), kakor ima marsiktera mati svoje preljubko dete, katero boža in boža, da se ji na zadnje zboža ali z boga, in je potlej brez Boga — njena nadloga!

U. Iz tega se lahko spozná pomen v novoslovenskem. Če je torej božati ali božiti koga čisto slovenski, zakaj bi bogati, vbogati, bogljiv itd. ne bilo?!

T. Prav veselilo me je brati v Miklosičevem slovarji: nsl. bogovati vaticinari trub. coniectura assequi meg. bogovec hariolus lex. z bogati se corrumpi: sême se zboga; zlega

boga vživa infelix est metl.; borme pro bože me. nota z boga, z bog rib. zbog prip. propter. — Ako je z bogati, t. j. spriditi ali skaziti se (corrupti) v slabem pomenku res slovenski, zakaj bi v dobrem — bogati, vbogati — ne bilo!

U. Pri nas pa pravijo: sta se zbogala, t. j. zbotala, pobotala ali pogodila, spravila sta se.

T. Po tem takem bi bilo ločiti z v dvojnem pomenu a) cum, mit, so-s-z in b) de, von, dis-, se-s-z, ali raz, kakor soglasen in seglasen, soroden in seroden (cf. I. Jezičnik XLIII.)

U. Seme se zbogla, t. j. spridi, in zopernika sta se zbogala t. j. spravila.

T. Kolika pa mi je bila radost čitati na drugi strani: „stsl. bogati servire, nsl. bogati obedire“. Zdaj sem gotov, zdaj vem, da je slovenska, ne pa nemška. — Res ima Miklosič koj po tem pristavek: „quod tamen germ. folgen esse videtur“. Videtur- „esse videtur“ — pravi slavni jezikoslovec.

XV.

T. Marsikteri duhovno ubog je telesno bogat, in nasprot telesno ubog, dušno bogat, in le redko se sklepa oboje bogastvo; pa vendar po navadi je ubog tudi berač in revež.

U. Berač se imenuje tisti, kateri darí bere ali milosčine prosi in moli vmes. Prav za prav se pri nas češnje bero, grozdje se bere, kadar je zrelo; hruške, jabelka bero, pa tudi tresejo in pobirajo i. t. d.

T. In v tem pomenu je beseda berač ali morebiti še boljše brač- slovanska, sicer pa ne. Čehi pravijo našemu beraču žebrák (Bettler) in žebrati ali žebroniti (betteln). Sicer imajo tudi Slovenci to besedo, zlasti gorenski in koroški, in tudi štajerski vedó, kaj je žebrati, žebrám in žeberjem (Murko, beten), požebrati, žebranje itd.

U. Morebiti je res česki žebrač naš brač ali berač, kakor pravimo nograd namesti vinograd? — V slovenskem bemo tudi bukve in pisma, — ali jih drugi Slovani ne?

T. Drugi jih čitajo. Že v stsl. ima brati dvojni pomen: a) capere, legere, colligere (lesen, sammeln), in b) pugnare, contendere, congregi (kämpfen, streiten).

U. Po tem takem se res vjema berač in revež, brati ali pa rvati se, in kadar se berači zrujejo ali spopadejo, je

huda. Še celó pregovor imamo, kadar sneg zeló nalétuje v precej kosmičih, pravijo: sneg gre, kakor da bi se berači tergali!

T. Sicer ima Kopitar r'vûse rixari, germ. sich raufen; in *Miklosič*: „r'venije, revnost' contentio, aemulatio; revnovati aemulari (cf. neosl. réven et pol. rzewny)“.

U. Pa to utegne biti v dobrem in v slabem pomenu?

T. Se ve da. Kar v stsl., pomeni tudi v novejših [slovenskih jezicah: reva, revnost, revnivost aemulatio, zelus in zelotypia; reven, revniv aemulus. Pri nas je reva, revež — ubog, ubožec (mitleidswürdiger Armer, Metelko).

U. Kakor gladež, pumpež, kradež, sitnež!

T. Cigale ima celó revati (arm sein), kar je v stsl. ubožati (pauperem esse); strašno je reven (er ist blutarm). itd.

U. Ta in una reva je že marsikoga ugonobila!

Podučno berilo za mladost.

VII.

Sramožljivost.

Kdor nikoli ne govori in ne stori kaj, česar bi se sramoval, ko bi to vedili starši in drugi pošteni ljudje, je sramožljiv. Sramožljivost se pokaže že na licih, če zarudé in zapéčejo, kadar človek kaj nespodobnega vidi ali sliši. Sramožljiv človek se varuje vsakega naj manjšega pregreška, ki se ga sramuje. Sramožljivost je lepa in potrebna čednost, ker človeka, posebno mladega, varuje, da se ne pokvari in ne postane hudoben. — Včasih pa je sramožljivost tudi napčna. — Učenec posluša učenikove nauke, pa ne more kaj popolno razumeti; rad bi tedaj poprosil učenika, da bi mu nerazumljivo reč še enkrat povedal, toda sram ga je, da bi prašal, ker bi ga morda njegovi tovarši in tovaršice zavoljo tega pogledovali i. t. d.; taka sramožljivost ni prava. Če kdo kaj ne vé, ni treba, da bi se zavoljo tega sramoval; sram naj bo le tega, ki se noče učiti. Prizadevati si moramo, da bomo sramožljivi vselej, kadar je treba, to je, kadar bi storili kaj takega, kar prepoveduje Bog in kar ne dovolijo storiti tudi pošteni ljudje. Taka sramožljivost naj povsod spremlja mladega človeka, in gotovo se bo srečno ogibal in ognil vseh brezštevilnih hudobnih nastav, s katerimi je obilo obilo preprežen sedanji svet.

P a š n i k.

Vsaki učitelj, ki hoče v svojem stanu srečno in veselo živeti, si mora pred vsem prizadjeti, da ga ljudje ljubijo in spoštujejo. To pa on doseže, če se povsod prijazno in ljubeznjivo obnaša; ljubezin rodi nasprotno ljubezin in zaupanje. Učitelj naj se vedno izobražuje, da si prisvoji koristnih ved, ktere more potem rabiti pri vsaki priliki, pri otrocih ali odrasčenih. Učitelj mora biti zveden mož v vseh rečeh. On si ljubezen, spoštovanje in zaupanje tudi pridobiva, če zvesto in na tanko spolnuje svoje dolžnosti. Ako on svojo mladino prav odgoja, se starši kmali prepričajo, da je on njih neprecenljivi dobrotnik, ker otroci, lepo izrejeni, svoje starše bolj ljubijo, spoštujejo, jih raje vbogajo, jim pri opraviilih in delih pomagajo, in tudi k Bogu za nje radi molijo. Kadar dobro izrejeni otroci odrastejo, so učitelju za vse njegove nauke hvaležni, ga ljubijo in spoštujejo, kakor svojega naj večjega dobrotnika; so veseli, kadarkoli ga vidijo, se radi z njim pomenkovajo in ga radi za svēt prašajo. Tudi si učitelj pridobuje ljubezen, spoštovanje in zaupanje srenjčanov, ako se vedno prizadeva, če je orglavec, da jih v cerkvi z lepo cerkveno godbo in petjem razveseljuje in za pobožnost vnema. Že samo lepo ime „učitelj“, če je ga je učitelj vreden, storí, da ga ljudje spoštujejo. Dragi bratje! ako se bomo prizadevali, da nas bodo ljudje ljubili in spoštovali, bomo tudi gotovo lahko srečno in z blagoslovom božjim delali na šolskem polji; naš trud in naše prizadevanje se ne bo zgubilo, kakor dim v zračni širjavi, ampak bode gotovo stoterni sad obrodilo, nam pa mirno in veselo vest delalo. Tako se bomo tudi veselo spominjali svojih mladih let in se tudi tolažili z boljšim plačilom v večnem raji.

M. Dobrepolski.

O boleznih, napakah in drugih škodljivih rečeh pri sadnih drevesih.

(Spisal A. Štamcar.)

(Dalje.)

IV. Smolika.

Smolika se zapazi, ako se na drevesnem deblu vidi, da je verhna koža nekako suhotna; z zakrivljenim perstom, s kazavcem, z nohtom poter kaj na kožo; če koža votlo poje, je smolika spodaj. Nahaja se naj raje pri drevesih, kjer je zemlja

prav zaperta, debela in gnojna. Take drevesa imajo po navadi preveč soka v sebi; ali pa, če drevesno perje gosence in drugi marčesi do čistega ali saj zeló pojedó, se ga smolika rada prime, ker nima soka nikamor spustiti, se nakopiči in zastane. Kakor hitro se kaj enakega zapazi, se mora koža in les odrežati; iz te rane izteče rumena voda; ta rana se zamaže s cepivnim voskom in se dobro obveže. Ta bolezen napada le košičine drevesa. Če je bolezen od pretolste zemlje, naj se ta odzame in z drugo bolj pripravno nadomesti. Dobro bi pa tudi bilo korenje okoli takih dreves nasejati, ker ima globoke korenine, zeló v zemljo seže in veliko živeža iz nje potrebuje.

V. Sušica.

Sušica napada večidel drevesa, ki so vsajeni v suho, plitvo in slabo zemljo. Pokaže se na deblu semtertje v majhnih mestih, kakor pereči oginj; enoletne mladike se na koncih sušé, listje in tudi sadje pred časom izpade, drevo začne rumeniti in se počasi posuši. Ta bolezen se ozdravi, če drevesu vso vnajno terdo kožo odpraviš, deblo potem čez in čez s slamo ali z mahom poviješ in večkrat to reč z vodo poškropiš. Ali pa, če se drevesu slaba zemlja odzame, in se s pripravno, bolj tolsto, tečno in mokro zemljo nadomesti. Drevesa, ki jim zakožni červi, miši, mramorji in drugi merčesi korenine oglodajo, so za to bolezen posebno sprejetni; treba je, kolikor mogoče, to nesnago pokončati.

VI. Zlatenica, mišerba ali rumenica.

Zlatenica, ktera nasleduje iz koreninčinih bolezní, zapazi se, kadar na drevesu listje in enoletne rastlike rumeno barvo dobijo. Zlatenica vselej nasleduje: 1) kadar poljske podgane (kertice) in miši poleti, še raje pa v zimskem času pod snegom, koreninčinino olubje okoli in okoli do čistega oglodajo. V takem stanu se drevesu ne more nič več pomagati, k večjem, če se vtakne v kako dobro zemljo in okoli debela prav terdo zatlači, da si more koreninice še narediti; pri mladih 2, 3 ali 4 leta starih drevescih je to še lahko; pri bolj odrasčenih pa to ni več mogoče, in boljše je, če se drevo precej iz drevesnice ali verta zalučí, kakor pa če se še dalje z njim ukvarja. — 2) Drevo mišerbasto postane v zeló zatlačeni, zabiti, slabi, plitvi in nerodovitni zemlji, v kateri se koreninice in sisavke ne morejo dalje širiti in potrebnega živeža si pridobiti; temu se pa v okom

pride, če se okoli drevesa, še celó pod koreninicami vsa slaba nerodovitna zemlja odvzame in potrebi, namesti te pa staro cestno blato, ali pa že bolj trohljivi že kake dve leti stari živalski gnoj z dobro vertno zemljo namešani pridene, in drevo se bo zopet opomoglo. — 3) Zlatenica se rada dreves poloti, če se tikoma zasajenih dreves graben koplje, ter se koreninice in sisavke po nemarnosti sekajo, kar je za drevo zeló, posebno jablanam, škodljivo. — 4) Rumenica velikrat napada drevesa, če predolgo dežuje, ali pa, če dolgo časa neprenehoma vročina pritiska. Ko pa vreme vgodno postane, tudi drevje začne hitro okrevati.

VII. Trohljivi žlambor ali trohljivec.

Ta bolezen se nahaja že precej pri mladih drevescih, in več let terpi, akoravno drevo zraste zavoljo te bolezni tudi veliko, pa prav dolgo ne more shajati. To vsaki majhin otrok spozná, če drevo v sredi tako strohni, da votlo postane in se samo pri koži les še nekoliko derži, da je viditi, kakor korito, da tedaj tako drevo ne more biti zdravo. To pa pride od napčnega cepljenja. Posebno imajo kmetje to slabo navado, da že bolj odrasle drevesa cepijo, misleči, da majhino drevce še ni vgodno za cepljenje, da mora vsaj tako debelo biti, kot debeli ročnik; potem ga cepijo v sklad, kar je navadno prav kesno in slabo cepljenje. Ako se kot ročnik debeli divjak cepi, se vé, da se mora le v sklad ali za kožo, tedaj prideta na vsako stran že debelega divjaka, le dva prav pri kraji celó na kožo drobna cepiča, se primeta in zalijeta okoli kraja; ali sredni les divjakov vendar le ostane odrezan in suh, če se ravno okoli in okoli dobro zalije in zaraste, iz tega izhaja že pri mladih drevesih ta trohljivec. Tedaj bi bilo posebno priporočevati sadjorejcem in kmetom, da bi z nakladom cepili jabelka in hruške takrat, kadar so debeli, kakor pisavno pero. Pri nakladu se divjak in cepič tako zaraseta, les z lesom tako sklene, ostane dolgo zdrav in čverst, da se v štirih ali petih letih skoro več ne pozná, kje je bilo cepljeno. Žlamborjevcem se pa ne more nič več pomagati, kar je trohljivo in gnjilo, ostane tako; drevo pa še po več let rodi sadje, ktero pa ni tako okusno, kakor sadje zdravega drevesa. Sramota je pa tudi za vsakega, naj bo kmet ali grajšak, še manj pa za sadjorejca, če take drevesa vse razcepljene, gobnate in razklane more gledati na svojem vertu.

VIII. M a h.

Ta kosmatin drevo nerodovitno stori, še celò sčasoma tudi umori, ker mu naj bolji sok izpije in zračni živež drevesu brani. Z mahom prerasčeno drevo se mora po debelu in vejah dobro ostergati. Pomlad po dežji že poprej dobro ostergano deblo in veje s skerhano metlo dobro dergniti. Dobro je tudi na vsake tri leta spomlad, ko muževno začne prihajati z apnom pobeliti, ker to ves mah posuši, zalego gosene in merčesov pokonča, drevju mlado, gladko, zdravo kožo naredi, in k rodovitnosti veliko pomaga.

(Dalje prih.)

Novice.

Z Dunaja. Vstanovljeno je šolsko svetovavstvo. Izvoljenih je 74 svetovavcev, med katerimi je 36 Dunajčanov. Ogrji so jih dobili 13, Čehi 9, Benečanje 5, Galicijani 3, Štajarci in Moravani po 2, Tirolci, Erdeljci in Hrovatje pa po 1; druge dežele, med katerimi je tudi Kranjsko, Koroško in Primorje, pa niso dobile nobenega.

Iz belaške okolice. Rad bi bil „Tovaruš“ že večkrat kaj pisal, pa razne opravila so me do sedaj zadrževale. Zato danes nekoliko več. Naša dekanija (belaška) šteje na deželi 14 šol, med katerimi bi moglo biti 6 slovenskih, pa so le 4! Šolo v P — oskerbuje star učitelj, terd Nemeč, že mnogo let. Ko so leta 1861. naš prečast. gospod šolski nadzornik, dr. Močnik, med drugimi tudi to šolo obiskali, so hitro spoznali, da je tam treba slovenskega podučitelja. Še tisto leto je od sl. dežel. glavarstva okrajni gosposki došel dopis, da naj poskerbí, da se napravi še druga učilnica s plačo za podučitelja. *) Al nekemu oskerbniku se ni poljubilo (kakor sem slišal) v dosedajnem dosti prostornem in še praznem učilišču še eno sobo za drugo učilnico popraviti, in tako še dan danes ni tamkej slovenskega podučitelja, akoravno tudi uni učitelj, kazaje na svojo sivo brado, že želi, da bi se breme na njegovih starih ramah nekaj zlajšalo. Kje je tedaj pravi vzrok, da se lepa zapoved sl. dež. vlade do sedaj še ni vresničila? Jaz nočem tega uganjevati. — S tim letom se je prekrojila v naši dekanii učiteljska čitavnica, koja je bila že pred 2. leti vstanovljena. Pred je šel kak list po celi dekanii, kakih 8 milj v okrogu, od prvega do poslednjega družnika, tako da je navadno še le v 2 ali 3 mescih svoj tek končal! Zdaj je pa dekaniška bravna družba razdeljena v tri podružnice (mestne ne prištevam), ktere si po svoji volji šolske časnike naročujejo. Vsaki družnik (vstop je prost) plača na leto 2 gl. Gotovo malo! Ali kaplja h kaplji — potok, in združena moč več opravi. Vsaka podružnica ima 2 ali 3 časopise. V Belaku pa je učiteljska knjižnica, h kateri vsaka podružnica, kolikor ji naročnine ostane, donša, in s tim dobí vsakteri družnik pravico, da se more poslužiti že v knjižnico nakupljenih in darovanih knjig. Morebiti drugipot kaj več rečem, kako naj se vredijo ovake družbe in

*) Glej moj dopis v „Stimmen“. 2 zv. 1862, str. 118.

knjižnice, kajti gotovo je to za učitelja koristna naprava.*) Danes pa povem le od naše bravne podružnice, ktera obsega slovensko stran. Ta ni prazna, da le na narodni podlagi ljudska šola vspesno napredovati more. Kaj in kako naj se v domači hiši dela, naj bolje domačin vé, ker dotične okolnosti pozná. Torej naj bere slovenski učitelj prvič slovenske šolske časnike. Naročila se je naša podružnica na „Tovarsá“; al glej! zategadel pa šteje le 4 družnike! Da gori omenjeni nemški učitelj, ki ne zna slovenski brati, ni pristopil, se mu ni čuditi; ali, da je drugi, ki je slovenske kervi in za ljudskega učitelja v čisto slovenski fari, tudi storil tako (zavoljo naročenega slovenskega časnika,) mora ne le rodoljuba, ampak tudi umnega školnika serce boleti. Pravil sem temu učitelju, da je tudi nemški šolski časnik „Oesterr. Schulbote“ naročen, in poslal sem mu nekatere liste lanskega „Tovarsá“, da bi ga pregledal; pa dobil sem jih kmali nazaj s kratkim odgovorom: „Wird nicht Theil genommen“. Spomnil sem se laške prislovice: „Il lupo cangia di pelo, ma non il vizio!“ Žali Bog! pa je tudi na drugi strani — „tal guaina, tal coltello“. Mi pa ostanemo pri tem, kar vemo in spoznamo, da je prav in dobro. Učitelj mora narod izobraževati, ne pa mu naj dražje reči — národnost — zaduševati.

F. Vigele.

Iz pod Prestreljenika. 1. marca. — Nasvèt postaviti slavnemu skladatelju Rihar-ju spominek ne samo na grobu, ampak tudi v knjigi, (kakor ga je g. L. B. dal), pohvalim tudi jaz, ter želim, da bi zbirka vseh njegovih skladov v lepi in ne preveliki obliki prav kmali beli dan zagledala. Nalasč odlašati in čakati, dokler bi se vsi do zdaj natisnjeni napevi razprodali, bilo bi nekako nasilstvo zoper sedanji rod, ki si hoče skelečo rano prevelike zgube s tem hladiti, da si vse dela (rajncega gospoda), iz katerih, rekel bi, skladateljev duh govori, skupno pred oči stavi. Naj tedaj vsakdo po svoji moči pomaga, da se omenjeni nasvèt vresniči. Slovesno slavimo pervake svojega rodú — in slovelo bo slovensko imé!

And. Žnidarčič.
duh. pom. in učitelj.

Iz Serpenice, 3. marca — Zaslišal sem danes veselo novico, da je šolsko ogledništvo naše okrajne (v Belcu, Flitsch) vložilo prošnjo, naj bi na Serpenici ne bila več po štiri ure na dan šola, ampak samo po dve uri. — Ti moj „Tovars“ boš menda k temu rekel: „No, to mi je rodoljubno ogledništvo in rodoljuben učitelj, da se Bogu smili!“ Ali čaj malo, in spoznal boš, da je okrajno šolsko ogledništvo s to prošnjo sebi čast naredilo. Vedi namreč, da tukajšnji učitelj (seda moja oseba vže treče leto) ni samo učitelj, ampak tudi duhovni pomočnik, in to vikarju, kateri pase devetnajst sto duš svoje duhovnije in za silo tudi še kakih dve sto dušic Rezijanske sosedske, Uče. Res, da sedanji gosp. vikar F. . . . er (slov. pisatelj) prizanašajo, kolikor mogoče, svojemu duh. pomočniku, ali tako ni bilo in ne bode vselej. Zavoljo tega pridružim k uni prošnji tud jaz svoj slabi glas, ter rečem, naj bi se kolikor toliko spoznalo, da, če je vže učitelju svetnega stanú črez glavo dovolj po 4 ure na den v šolskem

*) Nam bo prav ljubo.

prahu perhati, to tem boljše duh. pomočniku, kateri mora poleg vsakdanjih molitev in cerkvenih opravil, tudi vse nedelje in praznike pridigovati! Neje se ne naklada preveč na edne ramena — kadar je preveč nabito, pokne.

Iz konjiške okolice. Mnogokrat se tu pa tam sliši, da farmani z učiteljem zavoljo cerkvene službe niso zadovoljni, naj si še toliko prizadeva, da bi spolnoval svoje dolžnosti. Kdo je vendar tega kriv? — Gotovo tisti, ki ni ravnal po namenu svojega poklica, temuč je onečasteval svojo službo z mnogoterimi napčenostmi, ter je razvabil prosto ljudstvo in tako svojemu zvestejšemu nasledniku napravil dosti sitnobe in škode. Tak pregrešek, ki ga marsikteri učitelj mora prevzeti za svojim sprednikom, je neprimerno cerkveno orglanje. Mnogokrat, posebno o večjih praznikih, se marsikje iz cerkve gredoči ljudje vse kaj drugega pogovarjajo, kakor pa bi človek mislil; ne pomenkovajo se o lepi pridigi in keršanskem nauku, ki so ga slišali; menijo se le večidel od lepe polke, valčara in novega marša, kterege jim je učitelj ali orglavec v cerkvi zarožljajal. Povej mi, ljubi „Tovarš“, je li tak učitelj dober zgled svojim srenjčanom in otrokom, kakor smo brali v tvojem letošnjem 3. in 4. listu o obnaši v cerkvi in božji službi? Ali tak učitelj more otrokom prav živo govoriti o cerkvi in Bogu posvečenih krajih, ker jih on sam s pohujšljivim orglanjem večkrat prenareja, da so podobni razbojnikovim stanovališčem? — Ni tedaj čuda, da marsikje prosti ljudje potem novega učitelja nikakor nimajo radi. Naj bi čast. g. g. duhovniki, take nespodobnosti, kjer se še godé, stanovitno odpravili. To bo gotovo dobro, dobro delo. *J. D.—a—e.*

Iz ščavniške okolice. Nemila smert nam je pokosila verlega moža na duhovskem polji. Umerli so 29. svečana ljubljeni dekan pri Šentjurju na Ščavnici gospod Matevž Korošak, stari 59 let. Bili so iskren domoljub in posebno vnet duhovni oče svojim ovčicam, ki so jih serčno ljubile. Veliko ljudstva se je zbralo pri njihovem pogrebu, pri katerem so nekteri g. g. učitelji tudi zapeli milo slovensko pogreb-nico. Bog daj blagemu gospodu večni raj!

Iz Ljubljane. Gosp. Lesarjevo „Liturgiko“ je sl. c. k. državno ministerstvo poterdilo za gimnazije in realke. Naj bi se tedaj udomacila pri vseh slovenskih šolah!

Razpis službe.

V glavni šoli v Idrii je izpraznjena služba prvega učitelja s 420 gold. na leto in s primernim pridajkom za derva in stanovanje. Prošnje za njo se ravnaajo do sl. c. k. deželne vlade v Ljubljani, in se oddajajo do 20. aprila t. l. pri preč. knezoškofstvu. Prosvitci morajo pa v prošnji tudi dokazati, da morejo učiti peti in risati.

Darovi za Riharjev spominek.

G. A. Žnidarčič, duh. pom. in učitelj v Serpenici, 2 gold. —
G. Leop. Božič, učitelj v Polhovem Gradcu, 2 gold.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.